

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДУ «ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ М. І. ДОЛІШНЬОГО НАН УКРАЇНИ»**

ТКАЧЕНКО ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 332:[334.012.82]:330.30.012:115.4

**ПОТЕНЦІАЛ ПРОСТОРОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ БІЗНЕСУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ**

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Львів – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України».

Науковий керівник: доктор економічних наук, доцент
Чорна Неля Петрівна,
Тернопільський національний економічний університет,
професор кафедри обліку і економіко-правового
забезпечення агропромислового бізнесу

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Антонюк Дмитро Анатолійович,
Запорізький національний університет,
професор кафедри підприємництва, менеджменту
організацій і логістики;

кандидат економічних наук, доцент
Яскал Ігор Валерійович,
Чернівецький національний університет імені
Юрія Федьковича, доцент кафедри підприємства,
торгівлі та біржової діяльності

Захист відбудеться 7 грудня 2018 р. об 11⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д35.154.01 в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» за адресою: 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» за адресою: 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4. та на сайті: www://ird.gov.ua.

Автореферат розісланий 7 листопада 2018 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук**

П. В. Жук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах новітніх трендів мережизації, кластеризації, інтелектуалізації та діджиталізації суспільно-економічних процесів просторова інтеграція бізнесу (ПІБ) є основним чинником конкурентоспроможності регіону. Тобто просторова інтеграція, що базується на об'єднанні виробничих, інтелектуальних і фінансових ресурсів задля інноваційного та інфраструктурного розвитку, сприяє підвищенню самодостатності територіальних громад через локалізацію ділової активності, формуванню «точок зростання» та інноваційному лідерству, розвитку міжрегіонального та внутрішньорегіонального співробітництва, формуванню потужних виробничих центрів, підвищенню капіталізації бізнесу та регіону, зростанню їх конкурентного статусу загалом.

ПІБ через мережеві й кластерні форми взаємодії дозволяє об'єднати зусилля бізнес-структур, науково-освітніх установ, державних структур, експертних кіл, громадських організацій та інших учасників, що зумовлює як досягнення взаємовигідних просторових ефектів (мультиплікативного, інфраструктурного, інноваційного, фінансового, управлінського тощо), так і формування потужних інтегрованих об'єднань з високим економічним потенціалом. Тому дослідження потенціалу просторової інтеграції бізнесу в забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону сьогодні, безумовно, є актуальним і своєчасним завданням.

Питання просторової організації економіки та просторової оптимізації розміщення окремих видів економічної діяльності розглядалися в дослідженнях низки вчених: А. Льош, Й. Тюнен, В. Ізард, П. Хаггет, В. Лаунхардт, П. Кругман, М. Фуджіта, М. Портер, М. Кастельс. Серед українських учених, які вивчають питання просторового розвитку та обґрунтування дієвих організаційно-інституційних та економічних механізмів регулювання просторової інтеграції бізнесу, слід зазначити Д. А. Антонюка, І. К. Бистрякова, З. С. Варналія, Ф. Д. Заставного, Н. А. Мікулу, М. І. Мельник, А. Г. Мазур, М. М. Одінцова, М. М. Паламарчука, І. З. Сторонянську, О. Г. Топчієва, В. І. Чужикова, С. Л. Шульц, Л. Т. Шевчук, М. І. Фащевського, І. В. Яскала та ін.

Проте аналіз публікацій крізь призму сучасних викликів регіонального розвитку України дозволяє стверджувати про недостатність системних досліджень потенціалу просторової інтеграції бізнесу в контексті впливу на соціально-економічний розвиток регіону. Необхідність впорядкування понятійно-термінологічного апарату дослідження процесів просторової інтеграції бізнесу, виділення її форм, систематизації проблем інституційного та організаційного забезпечення, напрацювання єдиного методичного інструментарію до оцінювання потенціалу інтеграції бізнесу та обґрунтування політики просторової організації економіки зумовило вибір теми, мети і завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», зокрема науково-дослідної теми: «Оцінка перспектив розвитку метрополійних функцій обласних центрів Західного регіону України» (номер державної реєстрації 0113U000105), у межах якої розроблено пропозиції щодо оцінювання потенціалу просторової інтеграції

бізнесу у великих містах; «Форми просторової організації бізнесу та механізми її регулювання» (номер державної реєстрації 0116U004034) – визначено стратегічні пріоритети формування політики просторової організації бізнесу в регіоні, запропоновано організаційно-економічні та інституційні інструменти стимулювання просторової інтеграції бізнесу в регіоні на основі оцінювання її потенціалу.

Мета і завдання дослідження. *Метою дисертації є* поглиблення теоретико-методичних засад розвитку просторової інтеграції бізнесу та обґрунтування практичних рекомендацій щодо вдосконалення регулювання просторової організації бізнесу на основі підвищення потенціалу інтеграції в забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону.

Досягнення визначеної мети обумовило вирішення таких завдань:

- узагальнити теоретичні положення вивчення просторової організації економіки як передумови формування потенціалу просторової інтеграції бізнесу;
- визначити сутність просторової інтеграції бізнесу, розробити класифікацію та побудувати просторово-часову матрицю позиціонування інституційних форм просторової інтеграції бізнесу;
- розробити методичні підходи до оцінки потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіоні, на основі яких здійснити інтегральне оцінювання регіонів України з позиції можливостей бізнесу, інституційної підтримки, науково-освітнього та інфраструктурного потенціалу;
- проаналізувати передумови та потенціал формування галузевих кластерів за регіонами України;
- провести оцінювання впливу локалізації та розвитку форм просторової інтеграції бізнесу на соціально-економічний розвиток регіону;
- систематизувати та узагальнити зарубіжний досвід формування інституційного забезпечення розвитку форм просторової інтеграції бізнесу з позицій можливостей його застосування для регіонів України;
- визначити основні напрями, заходи, організаційно-економічні та інституційні інструменти стимулювання просторової інтеграції бізнесу в регіонах України;
- обґрунтувати стратегічні пріоритети регулювання просторової організації бізнесу в регіоні.

Об'єктом дослідження є процеси формування і реалізації потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіональній економічній системі.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та організаційно-економічні засади реалізації потенціалу просторової інтеграції бізнесу в забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону.

Методи дослідження. Теоретичну і методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення і принципи теорій регіональної економіки, інноваційного та просторового розвитку, економічної конвергенції та інтеграції, концепцій кластероутворення та дифузії інновацій, інтегрованих економічних систем.

Під час дослідження були використані методи: *аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння* – для визначення сутності, змісту, видів, чинників та ефектів ПІБ, побудови просторово-часової матриці позиціонування її

інституційних форм, узагальнення теоретичних положень вивчення просторової організації економіки як передумови формування потенціалу ППБ, вивчення зарубіжного досвіду формування інституційного забезпечення розвитку форм ППБ (пп. 1.1, 1.2, 3.1); *структурно-функціонального, статистичного та факторного аналізу, інтегрального оцінювання* – для виявлення основних тенденцій і передумов ППБ, розроблення методичного інструментарію аналізу та інтегрального оцінювання потенціалу ППБ у регіонах країни, у тому числі передумов і потенційних можливостей формування галузевих кластерів (пп. 1.3, 2.1, 2.2); *багатофакторного регресійного аналізу та економіко-математичного моделювання* – для економетричного оцінювання впливу локалізації та розвитку форм ППБ на соціально-економічний розвиток регіону (пп. 2.3); *стратегічного аналізу і системного підходу* – для обґрунтування організаційно-економічних та інституційних інструментів стимулювання ППБ; стратегічних пріоритетів формування політики просторової організації бізнесу в регіоні (пп. 3.2, 3.3); *графічний* – для наочного зображення результатів дослідження.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Укази Президента України; нормативні документи Міністерства економічного розвитку і торгівлі України; Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України; наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених; статистичні матеріали Державної служби статистики України; зарубіжні джерела статистичних даних; інтернет-ресурси; аналітичні розрахунки автора, виконані під час проведення дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в поглибленні теоретико-методичних положень, визначенні пріоритетів та обґрунтуванні напрямів розвитку та стимулювання процесів просторової інтеграції бізнесу як чинника забезпечення соціально-економічного розвитку регіону.

вперше:

- запропоновано концептуальний підхід до дослідження розвитку форм просторової організації бізнесу за допомогою побудови просторової матриці як інструменту тетралатерального позиціонування форм просторової організації бізнесу в системі координат інтеграційних взаємодій, а саме: просторово-часова зв'язність і масштаб інтеграції суб'єктів-учасників форм просторової організації у створенні доданої вартості (цінності), статус інституціоналізації інтеграційних взаємодій, створення та дотримання норм і постулатів ділової етики та довіри. Просторово-часова зв'язність визначена як якісний вимір поєднання в просторі і часі елементів компонування доданої вартості (цінності) за відповідного рівня інтеграції суб'єктів-учасників форм просторової інтеграції бізнесу в системі взаємозв'язків і взаємовпливів;

удосконалено:

- понятійно-термінологічний апарат дослідження процесів просторової організації бізнесу, а саме: визначення просторової інтеграції бізнесу, що розглядається як процес упорядкування і стан взаємодії підприємницьких структур та інституційних суб'єктів організації ділової активності, що інтегруються в якісно нову просторову екосистему більш високого рівня для досягнення взаємовигідних

просторових ефектів. На відміну від наявних, такий підхід акцентує увагу на екосистемному характері багатомірних внутрішніх зв'язків і взаємодій у межах форм просторової інтеграції бізнесу;

- методичні підходи до інтегрального оцінювання потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіоні, які, на відміну від наявних, базуються на оцінці інтеграційних можливостей крізь призму потрійної спіралі інноваційного розвитку «бізнес-влада-наука» та наявних форм просторової організації бізнесу; виявленні структурних зрушень економіки та галузевої спеціалізації регіонів у країні; оцінці потенціалу формування галузевих і міжгалузевих кластерів на регіональному та внутрішньорегіональному рівнях;

- методологічний інструментарій регіонального розвитку в частині формування концептуальних засад регулювання просторової організації бізнесу, яке на основі узгодження діяльності регуляторних органів, формалізованих норм державної регіональної політики та перспектив розбудови національної просторової політики спрямоване на створення рамкових умов гармонізації взаємин суб'єктів бізнесу та держави за посередництвом форм, методів, важелів організаційно-управлінського, нормативно-правового та фінансово-економічного впливу адміністративних органів управління (державних, регіональних, місцевих) у сфері економічного розвитку для досягнення максимальних регіональних соціально-економічних ефектів від просторової інтеграції бізнесу;

набули подальшого розвитку:

- типологізація форм просторової інтеграції бізнесу за класифікаційними ознаками інтеграційних взаємодій, а також визначення чинників (глобалізаційно-цивілізаційні, інформаційно-інноваційні, соціокультурні, інституційно-організаційні, соціально-економічні) та ефектів (мультиплікативний, інфраструктурний, інноваційно-інвестиційний, виробничо-фінансовий, управлінсько-операційний) просторової інтеграції бізнесу. Це доповнює теоретико-методичну базу формування системи інструментів і механізмів забезпечення збалансованості інтересів держави та бізнесу в умовах новітньої просторової організації суспільства;

- методичні підходи до оцінювання впливу форм просторової інтеграції бізнесу на соціально-економічний розвиток регіону на основі кореляційно-регресійного моделювання, що дозволило виявити взаємозалежності між розвитком окремих складових інфраструктури ПБ (технопарки, індустріальні парки, кооперативи, асоціації, концерни і корпорації) та основними показниками соціально-економічного розвитку регіону (ВРП на одну особу, податкові надходження, обсяги капітальних інвестицій і прямих іноземних інвестицій, експорт товарів і послуг, частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, середньорічна кількість найманих працівників, середньомісячна номінальна заробітна плата і наявний дохід). Це послужило основою для розробки та прогнозування комплексу регуляторних заходів щодо використання потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіоні;

- інституційний інструментарій використання кластерної політики та політики нової індустріалізації як інструментів стимулювання просторової інтеграції бізнесу у формі пропозиції доопрацювання, систематизації та

взаємоузгодження законодавчого підґрунтя щодо створення, функціонування кластерів і підтримки процесів нової індустріалізації в Україні на національному та регіональному рівнях.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці рекомендацій щодо підвищення потенціалу ПІБ і формування державної кластерної політики, а саме: наданні пропозицій щодо доопрацювання, систематизації та взаємоузгодження законодавчого підґрунтя щодо створення, функціонування кластерів і підключення потенціалу індустріальних парків до процесів нової індустріалізації (четверта промислова революція, принципи «Індустрії 4.0») на національному та регіональному рівнях.

Отримані результати дослідження реалізовані в практиці управління на національному, регіональному та локальному рівнях. Зокрема: науково обґрунтовані пропозиції щодо впровадження інструментів державного регулювання розвитку перспективних інноваційних форм просторової організації бізнесу для досягнення поставлених стратегічних завдань прогнозно-планових документів регіонального та міського розвитку, а саме рекомендації щодо необхідності вдосконалення державного регулювання форм ПІБ (промислові та креативні кластери, ІТ-кластери, індустріальні парки) відповідно до розумної спеціалізації міст і регіонів, використані *Асоціацією міст України – Всеукраїнською Асоціацією органів місцевого самоврядування (Львівське регіональне відділення)* при підготовці та актуалізації завдань програм соціально-економічного розвитку міст Західного регіону України (довідка №40 від 25.04.18 р.); результати аналітичного оцінювання наявних передумов і можливих перспектив розвитку різних форм ПІБ у регіонах України крізь призму потенціалу бізнесу, інфраструктури, інституційної підтримки та науково-освітнього, які дозволили виявити сильні та слабкі сторони регіонів для розвитку різних форм ПІБ, використано *Запорізькою торгово-промисловою палатою* під час подання пропозицій до регіональних програм розвитку (довідка №22.2/173 від 07.03.2018 р.); аналіз просторової інтеграції бізнесу в містах-центрах економічної активності в контексті забезпечення ендогенного розвитку регіонів використані в практичній роботі *Департаменту з питань місцевого самоврядування та територіальної організації влади Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України* під час оцінювання фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад (довідка №133 від 23.07.2018 р.).

Основні результати дисертації використовуються в методичному забезпеченні навчального процесу Тернопільського національного економічного університету при викладанні курсів «Макроекономіка» та «Економіка підприємства» (довідка № 126-37/1128 від 25.06.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, викладені в дисертації, отримано автором особисто, а з наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дослідженні використані лише ті ідеї та положення, що є результатом особистих напрацювань.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї, положення, пропозиції дисертації пройшли апробацію на міжнародних, всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, семінарах, серед яких: V Міжнародна науково-

практична конференція «Формування ефективної моделі розвитку підприємства в умовах ринкової економіки» (Житомир, 2-3 листопада 2017 р.), II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція молодих учених, аспірантів та студентів «Трансформаційні процеси в економіці України: глобальні та регіональні аспекти» (Львів, 24 листопада 2017 р.), Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді» (Харків, 17 травня 2018 р.), III Міжнародна науково-практична конференція «Економіка і культура України в світових глобалізаційних процесах: позиціонування і реалії» (Київ, 21-22 березня 2018 р.), II Міжнародна науково-практична конференція «Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми комерціалізації науково-технічних розробок» (Львів, 17-19 травня 2018 р.).

Публікації. За результатами досліджень опубліковано 13 наукових праць (у тому числі 8 одноосібних), з яких: 5 статей – у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, 5 публікацій у матеріалах конференцій і 3 публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації. Загальний обсяг публікацій становить: 5,97 д.а., з яких 4,55 д.а. належить особисто автору.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 257 сторінок друкованого тексту, з яких 195 сторінок основного тексту. Робота містить 17 аналітичних таблиць, 24 рисунки (з них 10 на окремих сторінках) та 14 додатків на 62 сторінках. Список використаної літератури включає 265 найменувань на 23 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення роботи, наведено відомості про впровадження результатів дослідження.

У **першому розділі** «Теоретико-методичні засади дослідження потенціалу просторової інтеграції бізнесу» систематизовано теоретичні положення вивчення просторової організації економіки як передумови формування потенціалу ПІБ; визначено основні сутнісні характеристики, критерії та класифікацію форм ПІБ; узагальнено методичні підходи до оцінювання ПІБ у регіоні.

Посилення тенденцій інтеграції, поступове розмивання територіальних меж і послаблення економічних бар'єрів здійснення господарської діяльності внаслідок глобалізації економічного простору в ХХІ ст. призводять до зміни акцентів у визначенні основних детермінант економічного життя. У сучасних умовах світогосподарського порядку саме інтеграційні процеси є платформою формування нових форм суспільно-економічних взаємодій і творення нових сенсів і цінностей, а просторова інтеграція бізнесу, своєю чергою, є відповідною формою організації ділової активності в просторових системах різних ієрархічних рівнів.

У сьогоденних умовах серед основних факторів економічного розвитку щоразу більшої ваги набувають процеси побудови якісних моделей горизонтальних

і вертикальних інтеграційних взаємодій, які реалізуються у відповідних формах ПІБ. У цьому контексті ПІБ розглядається нами як процес упорядкування та стан взаємодії підприємницьких структур та інституційних суб'єктів організації ділової активності, що інтегруються в якісно нову просторову екосистему більш високого рівня для досягнення взаємовигідних просторових ефектів.

Суб'єктні інтеграційні взаємодії у межах ПІБ реалізуються у відповідних формах ПІБ, розвиток яких рухається по висхідній траєкторії – від кластерних і мережових форм до метапросторових форм інтеграції бізнесу. Висхідна траєкторія розвитку форм ПІБ, представлена на матриці (рис. 1), обґрунтовується тетралатеральним позиціонуванням форм просторової організації бізнесу в системі координат інтеграційних взаємодій. У запропонованому методологічному підході побудови просторової матриці виділено такі координати-визначники: просторово-часова зв'язність і масштаб інтеграції суб'єктів-учасників форм просторової організації у створенні доданої вартості (цінності), статус інституціалізації інтеграційних взаємодій, створення та дотримання норм і постулатів ділової етики та довіри. Зокрема, для метапросторових форм ПІБ характерний високий ступінь просторово-часової зв'язності на основі високого рівня довіри учасників цього інтеграційного утворення та високого масштабу інтеграції учасників у створення доданої вартості (цінності) за доволі слабкої інституціалізації їх взаємодій.

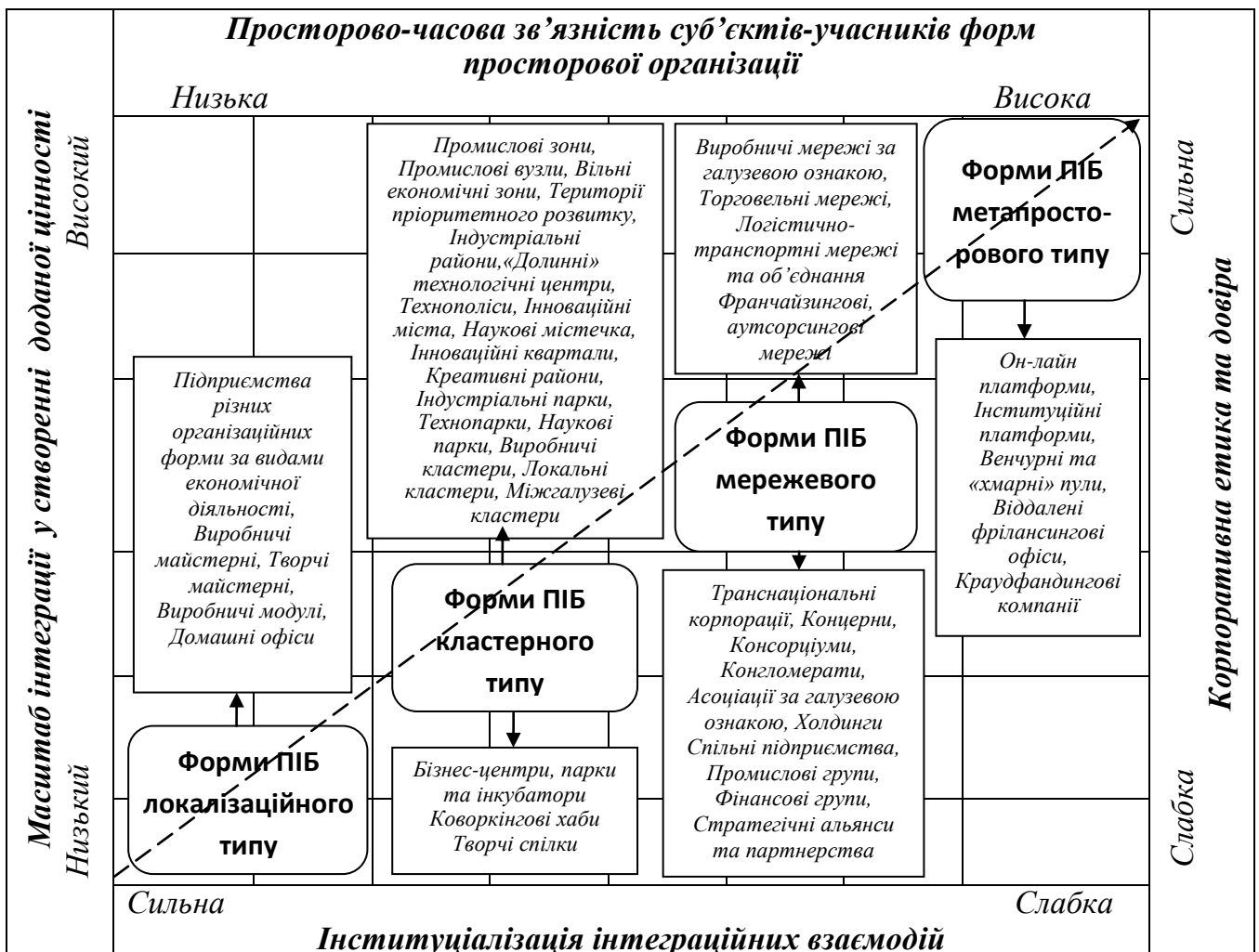

Рис. 1. Матриця форм просторової інтеграції бізнесу

Дослідження дозволило виділити п'ять груп чинників ПІБ: глобалізаційно-цивілізаційні, інформаційно-інноваційні, соціокультурні, інституційно-організаційні, соціально-економічні. Встановлено, що ефекти просторової інтеграції (нами виділено – мультиплікативний, інфраструктурний, інноваційно-інвестиційний, виробничо-фінансовий, управлінсько-операційний) залежать від розвитку інтеграційних процесів, рівня та форми ділової активності, мети взаємодії та елементів, що формують екосистему відповідної форми ПІБ. Наголошено, що, окрім прямих ефектів просторової інтеграції, для безпосередніх суб'єктів інтеграції отримується також низка ефектів для регіону локалізації таких інтегрованих екосистем. Такими є, наприклад, зростання бюджетних відрахувань, посилення соціальної відповідальності бізнесу, реалізація великих інфраструктурних проєктів, зростання рівня конкурентоспроможності відповідних локалітетів.

Потенціал просторової інтеграції бізнесу розглядається в роботі як сукупність можливостей і передумов для об'єднання та взаємодії суб'єктів економіки (їх ресурсів і компетенцій) в якісно нову просторову екосистему більш високого рівня (кластерні та мережеві форми ПІБ) для досягнення взаємовигідних просторових ефектів. Розроблений методичний підхід до комплексного оцінювання потенціалу ПІБ регіону базується на оцінюванні інтеграційних можливостей регіонів крізь призму потрійної спіралі інноваційного розвитку «бізнес-влада-наука» та наявних форм просторової організації бізнесу; виявленні особливостей структури економіки регіону, його галузевої спеціалізації на фоні держави та оцінюванні потенціалу формування галузевих і міжгалузевих кластерів на регіональному та внутрішньорегіональному рівнях.

У другому розділі «Аналіз потенціалу просторової інтеграції бізнесу у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону» здійснено оцінювання потенціалу ПІБ у регіонах України; проведено аналіз потенціалу формування галузевих кластерів у регіональному розрізі; оцінено вплив локалізації та розвитку форм ПІБ на соціально-економічний розвиток регіону.

Аналіз на основі розробленої методики наявних передумов і можливих перспектив розвитку різних форм ПІБ у регіонах України показав, що серед регіонів України в 2016 р. найвищий потенціал розвитку бізнесу продемонстрували Миколаївська (інтегральний показник – 0,49), Запорізька (0,47), Дніпропетровська (0,46) й Кіровоградська (0,46) області. Водночас інфраструктурний потенціал найвищий у Харківській (0,85), Дніпропетровській (0,62) і Сумській (0,50) областях. Беззаперечними лідерами за науково-освітнім потенціалом були Харківська (0,72), Львівська (0,53) та Одеська (0,49) області. Найвищим потенціалом інституційної підтримки володіла Харківська область (0,38), залишаючись лідером упродовж 2012-2016 рр.

У 2016 р. інтегральний індекс потенціалу просторової інтеграції бізнесу у 80% регіонів України відповідав середньому рівню і лише в 17% регіонів (Луганській, Чернігівській, Полтавській і Миколаївській областях) був низьким (рис. 2). Харківська область володіла найвищим потенціалом для розвитку форм ПІБ. Тріада «влада-бізнес-наука» в більшості регіонів України за наявних умов поки не є достатньою передумовою для розбудови мережі форм ПІБ, насамперед через неналежний рівень державної підтримки науково-дослідної, інноваційної діяльності, малих і середніх підприємств, пасивність у сприянні формуванню необхідної відповідно до вимог часу інноваційної екосистеми в регіонах. Інфраструктурний і бізнес-потенціали є достатніми для розвитку різних форм ПІБ регіонів, особливо кластерної.

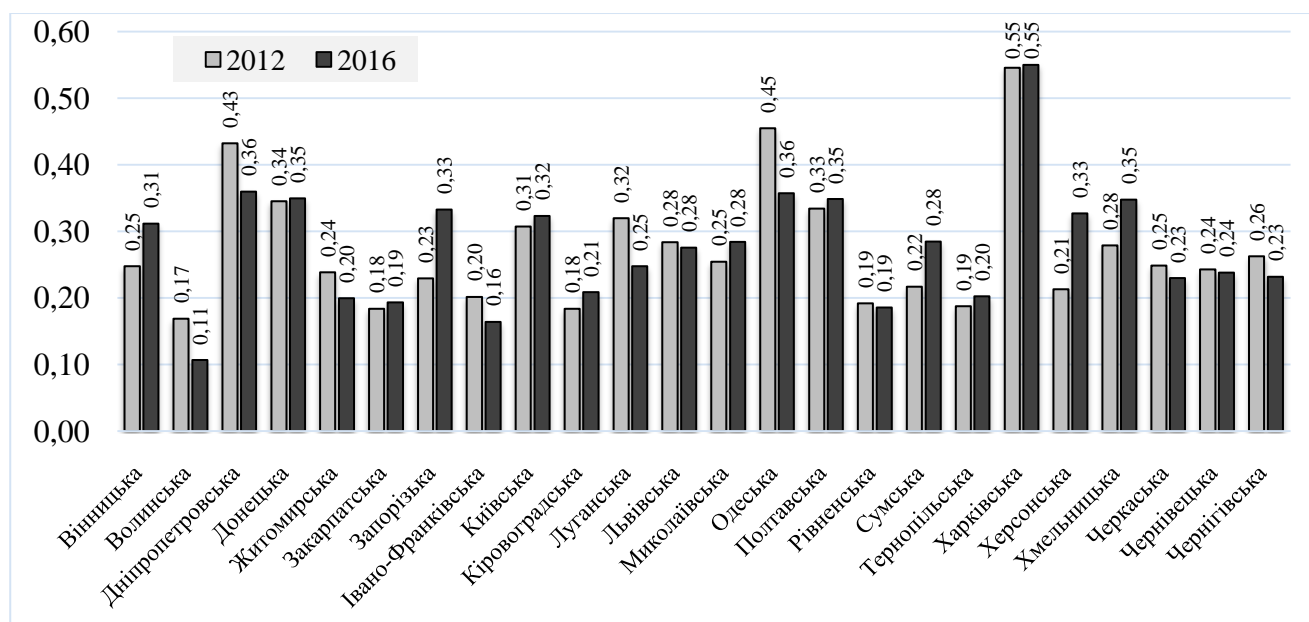

Рис. 2. Значення інтегрального індексу потенціалу просторової інтеграції бізнесу регіонів України в 2012 і 2016 рр.

У сучасному бізнес-середовищі створення високої доданої вартості можливе на основі використання потенціалу просторової інтеграції та локалізації конкурентних переваг економіки регіону, формування та підтримки ефективного функціонування форм ПБ, зокрема їх включеності у світові ланцюги доданої вартості. Проведене в роботі оцінювання потенціалу кластеризації дозволяє не лише визначити інтеграційний потенціал для структурних і технологічних змін, секторальної модернізації на інноваційних засадах, а й сприяти підвищенню ефективності кластерної взаємодії на основі використання наявних локалізованих конкурентних переваг і напрямів регіональної спеціалізації, тобто в перспективі послужить обґрунтуванням смарт-спеціалізації як інструменту регіональної політики. Для цього проведено інтегральне оцінювання рівня концентрації основних видів економічної діяльності (табл. 1), а також сфери професійної, наукової та технічної діяльності; освіти; інформації та телекомунікації у регіонах України. Зокрема, в 11 регіонах з 24-ох виявлено вищий за середній по країні рівень концентрації сільського господарства, сфери послуг, у 10-ти регіонах – торгівлі і будівництва, у 9-ти – промисловості.

Таблиця 1

Рейтинг регіонів України за величиною інтегрального індексу концентрації видів економічної діяльності у 2016 році

(фрагмент)

Сільське господарство		Промисловість		Будівництво		Торгівля		Сфера послуг	
області	%	області	%	області	%	області	%	області	%
Кіровоградська	28,8	Донецька	27,3	Івано-Франківська	6,7	Київська	21,9	Одеська	46,8
Херсонська	28,0	Дніпропетровська	26,1	Львівська	5,2	Дніпропетровська	21,7	Львівська	44,2
Вінницька	25,3	Запорізька	24,0	Київська	5,2	Харківська	20,7	Закарпатська	43,2
Тернопільська	23,9	Луганська	23,3	Чернівецька	4,5	Одеська	18,6	Чернівецька	41,7
Миколаївська	23,5	Полтавська	23,2	Одеська	4,4	Волинська	18,5	Волинська	40,7
Хмельницька	23,5	Харківська	18,5	Донецька	4,3	Рівненська	18,5	Тернопільська	40,7
Черкаська	23,0	Сумська	16,6	Закарпатська	4,2	Запорізька	18,2	Київська	39,4
Чернігівська	21,8	Рівненська	16,4	Харківська	4,0	Миколаївська	17,9	Харківська	39,3
Чернівецька	21,1	Івано-Франківська	16,2	Рівненська	4,0	Львівська	17,4	Рівненська	38,3
Сумська	19,9	Київська	15,8	Дніпропетровська	3,9	Донецька	16,9	Івано-Франківська	37,6
Полтавська	18,3	Черкаська	15,7	Черкаська	3,7	Херсонська	16,8	Донецька	37,5

Продовження табл. 1

Полтавська	18,3	Черкаська	15,7	Черкаська	3,7	Херсонська	16,8	Донецька	37,5
Закарпатська	17,1	Житомирська	15,3	Луганська	3,6	Івано-Франківська	16,3	Житомирська	37,0
Волинська	16,7	Львівська	14,1	Сумська	3,6	Чернігівська	16,2	Сумська	35,4
Житомирська	16,5	Чернігівська	14,1	Запорізька	3,6	Житомирська	16,1	Хмельницька	35,3
Івано-Франківська	16,4	Вінницька	13,7	Хмельницька	3,5	Сумська	16,0	Херсонська	34,8
Рівненська	15,2	Миколаївська	13,5	Полтавська	3,4	Хмельницька	15,6	Чернігівська	34,8
Запорізька	13,7	Хмельницька	13,4	Миколаївська	3,2	Закарпатська	15,5	Дніпропетровська	34,6
Луганська	13,5	Кіровоградська	13,2	Житомирська	3,1	Луганська	15,3	Луганська	34,6
Одеська	13,3	Волинська	12,5	Тернопільська	3,0	Вінницька	15,3	Черкаська	34,4
Львівська	11,4	Закарпатська	11,9	Кіровоградська	2,9	Черкаська	14,9	Вінницька	34,2
Харківська	11,1	Тернопільська	10,5	Волинська	2,9	Полтавська	14,8	Миколаївська	34,1
Київська	10,4	Чернівецька	9,8	Херсонська	2,8	Чернівецька	14,5	Полтавська	33,3
Дніпропетровська	8,1	Херсонська	9,8	Вінницька	2,8	Кіровоградська	14,1	Запорізька	33,2
Донецька	7,0	Одеська	9,7	Чернігівська	2,5	Тернопільська	13,0	Кіровоградська	32,7
Середньо-український показник	17,8	Середньо-український показник	16,0	Середньо-український показник	3,8	Середньо-український показник	16,9	Середньо-український показник	37,4

Примітка: сірим кольором виділено області, значення інтегрального індексу яких є вищим за середнє значення по Україні

На основі розрахунку інтегрального індексу локалізації виявлено галузеву спеціалізацію регіонів на фоні країни і, відповідно, можливості формування конкурентних галузевих кластерів на їх території. Зокрема, визначено потенціал кластеризації регіонів України за основними сферами господарювання (табл. 2). Визначено локальні перспективи створення та розвитку міжгалузевих кластерів в Україні (агропромислових, будівельно-промислових, науково-освітніх, науково-виробничих).

Таблиця 2

Інтегральний коефіцієнт локалізації видів економічної діяльності у регіонах України за 2016 рік

ВЕД	Значення інтегрального індексу локалізації ВЕД		
	0,9 – 1,0	1,0 – 2,0	понад 2
Сільське, лісове та рибне господарство	Івано-Франківська, Рівненська	Херсонська, Вінницька, Чернігівська, Черкаська, Хмельницька, Сумська, Тернопільська, Миколаївська, Полтавська, Житомирська, Луганська, Чернівецька	Кіровоградська
Промисловість	Сумська, Чернігівська, Івано-Франківська, Львівська, Черкаська	Донецька, Запорізька, Дніпропетровська, Луганська, Полтавська, Харківська, Житомирська, Київська, Рівненська	–
Будівництво	Донецька, Хмельницька	Чернівецька, Львівська, Київська, Одеська, Закарпатська, Рівненська, Харківська, Волинська	Івано-Франківська
Сфера послуг	Київська, Тернопільська, Волинська, Дніпропетровська	Одеська, Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Харківська, Донецька, Миколаївська, Хмельницька, Чернівецька	–
Торгівля	Рівненська, Чернівецька	Волинська, Київська, Миколаївська, Дніпропетровська, Харківська, Одеська, Закарпатська, Львівська, Житомирська	–

Крім того, на основі порівняння результатів інтегрального оцінювання потенціалу кластеризації регіонів і їх стратегій розвитку на період до 2020 р. встановлено, що в більшості областей України передбачено створення та розвиток просторових формувань кластерного типу, проте багато регіонів не до кінця використовують свій потенціал кластеризації в розрізі видів економічної діяльності. Тому в роботі сформовано перелік галузевих і міжгалузевих кластерів, які можна й необхідно розвивати в регіонах України.

Встановлено, що потенціал форм ПІБ є значним у забезпеченні соціально-економічного розвитку Львівської області. Результати кореляційно-регресійного аналізу підтвердили вагомість складових інфраструктури ПІБ (технопарки,

індустріальні парки, кооперативи, асоціації, концерни і корпорації) для розвитку регіону, зокрема, їх позитивний вплив на зростання середньомісячної номінальної заробітної плати найманих працівників, наявного доходу населення й частки інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств. Водночас обернена залежність впливу форм ПІБ на середньорічну кількість найманих штатних працівників пояснюється як скороченням чисельності населення регіону, так і високим рівнем неофіційної зайнятості, а також є наслідком об'єктивних процесів науково-технічного поступу в напрямі автоматизації, роботизації виробництва. Водночас основні перепони, що стримують розширення мережі форм ПІБ у регіоні, мають інституційний характер (насамперед відсутність дієвих інструментів підтримки форм ПІБ, невирішеність земельних питань, наприклад у розвитку індустріальних парків тощо).

У третьому розділі «Напрями та заходи регулювання просторової інтеграції бізнесу регіону» проаналізовано зарубіжний досвід інституційного забезпечення розвитку форм ПІБ з позиції перспективи його застосування для регіонів України, визначено організаційно-економічні та інституційні інструменти стимулювання ПІБ на регіональному рівні, а також обґрунтовано стратегічні пріоритети регулювання просторової організації бізнесу у регіоні.

Сьогодні необхідність формування в Україні масштабної національної мережі підтримки інноваційних форм ПІБ зумовлена як пріоритетністю їх розвитку як окремих елементів національної інноваційної системи (індустріальні парки, технопарки, бізнес-інкубатори), впровадженням окремих вітчизняних компаній у свою діяльність елементів мережевих структур (використання платформних технологій, запозичених торговельних марок, аутсорсингу), так і необхідністю забезпечення трансферу технологій, подолання розриву між дослідженнями та їх впровадженням у виробництво. Зарубіжний досвід показав, що ефективним є об'єднання інноваційних форм ПІБ у дієву бенчмаркінг-мережу, включаючи фінансово-кредитні та консалтингові установи, ритейл-центри, юридичних і податкових експертів тощо. Підтримка розвитку вітчизняних форм ПІБ має забезпечуватись у контексті застосування передових світових практик інноваційної діяльності, активного просування та комерціалізації розробок науково-дослідних установ у світовому масштабі, інформаційного супроводу та комунікації в глобальному просторі.

Проведення економічних реформ в Україні необхідно здійснювати на основі врахування сучасних можливостей, що несе ПІБ. Тому актуалізуються питання пошуку рішень інституційного характеру щодо стимулювання процесів просторової інтеграції бізнесу. Враховуючи наявні напрацювання та механізми розбудови інноваційно-орієнтованих економік розвинених країн світу в роботі доповнено інституційний інструментарій розбудови системи стимулювання процесів просторової інтеграції бізнесу шляхом просування нової індустріальної економічної політики та підтримки процесів кластеризації підприємницького середовища.

Пропозиції щодо доопрацювання, систематизації та взаємоузгодження законодавчого підґрунтя щодо створення, функціонування кластерів акцентують увагу на необхідності: визначення видів і типів кластерів за просторовою та секторальною ознакою; обґрунтування стратегічної мети створення кластера й визначення його організаційно-функціональної структури, порядку створення, державної реєстрації,

припинення кластера; визначення прав та обов'язків учасників, майнових питань функціонування кластера; урегулювання порядку здійснення державної підтримки кластерного просторового розвитку регіонів, розробки державних і регіональної програм підтримки кластерів; визначення змісту та суб'єктів інфраструктури підтримки процесів кластеризації просторового розвитку регіонів.

Індустріальні парки часто слугують інфраструктурними майданчиками реалізації кластерної співпраці. Попри доволі обґрунтовану систему державної підтримки індустріальних парків в країні, більшість розроблених їх концепцій є нереалізованими. Нового стимулу розвитку цієї форми ПІБ має надати повноцінне підключення їх потенціалу до процесів нової індустріалізації, що передбачає досягнення високих щаблів конкурентоздатності економіки на основі інноваційного розвитку проривних і переформатування старих секторів економіки на векторах четвертої промислової революції та принципах «Індустрії 4.0».

З метою використання потенціалу Індустрії 4.0 як інструменту просування та стимулювання розвитку процесів ПІБ необхідно: актуалізувати систему нормативно-правового забезпечення функціонування індустріальних парків у контексті першочергового врахування технологічної та цифрової модернізації промисловості; оновити та синхронізувати наявні національні та регіональні програми підтримки підприємництва на предмет розвитку цифрового бізнесу та пришвидшеної інтеграції цифрових технологій (промислового Інтернету речей, хмарних технологій і «великих даних») у виробничо-операційні, маркетингово-логістичні, аналітичні та моніторингові процеси реального сектору економіки; ініціювати створення на національному та регіональних рівнях інституційних платформ співпраці представників інноваційного класу, науково-освітніх і дослідно-конструкторських інституцій, індустрій та органів влади для провадження технологічно-цифрового прориву; адаптувати системи підготовки професійних кадрів операційної та управлінської ланки для роботи в умовах новітніх технологічних процесів тощо.

Використання інституційних інструментів стимулювання ПІБ у межах визначених організаційно-економічних пріоритетів та якісного міжрегіонального та муніципального діалогу дозволяє використати потенціал форм ПІБ у ролі драйверів соціально-економічного розвитку.

Метою концепції регулювання просторової інтеграції бізнесу визначене формування взаємовигідної моделі узгодження цілей усіх контрагентів економічних інтеграційних процесів, принципів, методів та інструментів регулювання, управління та стимулювання процесів розвитку бізнесу в регіональних системах для досягнення максимальних просторово-економічних, соціальних, бюджетних, інноваційних ефектів. У роботі виділено чотири типи регулювання просторової організації бізнесу: стримуюче, превентивне, протекціоністське та стимулююче, що відрізняються як цілями та інструментами, так і фокус-групами об'єктів реалізації політики (табл. 3).

Враховуючи інтереси збалансованого просторового розвитку країни в контексті регулювання просторової організації бізнесу, необхідно: інституційно затвердити правовий статус і регуляторні інструменти мережевих і віртуальних форм ПІБ, розробити систему індикаторів статистичного обліку та моніторингу їх діяльності та стану розвитку підприємницького середовища територіальних громад

задля виявлення перспектив просторової інтеграції та кластеризації бізнесу, інституційно вноормувати міжрегіональну та міжмуніципальну співпрацю у напрямі просування процесів ПБ, сприяти розвитку елементів інфраструктури підтримки підприємництва (бізнес-центрів, логістичних та інформаційно-аналітичних сервісів, бізнес-інкубаторів, консалтингових, аудиторських і дорадчих центрів), ввести в регуляторний інструментарій управлінського механізму інтеграційними процесами інституційні елементи транснаціонального (транскордонного, трансрегіонального) менеджменту; синхронізувати регуляторні механізми та управлінську діяльність у сфері соціального, економічного та просторового розвитку на усіх рівнях державної управлінської вертикалі – від державного до локального рівня.

Таблиця 3

Концептуальні підходи регулювання просторової організації бізнесу за цілями та ефектами просторової інтеграції

Цільова функція інтеграції	Отримання контролю над ринками сировини, продукції чи збуту	Отримання виробничо-фінансових вигод і мінімізація витрат	Отримання інфраструктурних переваг	Отримання синергетичних імпульсів для інноваційного розвитку
Форми ПОБ	Концерни, синдикати тощо	ТНК, фінансово-промислові групи, холдинги, стратегічні альянси тощо	Індустріальні парки, вільні економічні зони тощо	Кластери
Ефекти просторової інтеграції для бізнесу, що інтегрується у відповідні просторові форми	Зростання контрольної частки бізнесу на сировинних, збутових ринках; підвищення рівня капіталізації; зростання ринкової присутності бізнесу в економічному просторі	Зростання масштабів ділової активності; реалізація великих інвестиційних проєктів; співфінансування інвестиційних стратегій; реалізація оптимізаційних моделей виробництва та маркетингу	Спільне використання інфраструктурного потенціалу, можливість налагодження інноваційного бізнесу у відносно вигідніших умовах, ніж у конкурентів; отримання податкових і митних переваг	Інтенсифікація ділових контактів і партнерських взаємозв'язків; перехресне стимулювання інноваційного розвитку суміжних видів ділової активності
Ефекти просторової інтеграції для місця локалізації інтеграційного утворення (регіону)	Зростання бюджетних відрахувань, посилення пізнаваності регіону у світовому економічному діалозі. Поглиблення структурно-динамічних диспропорцій регіональної економіки; виникнення бар'єрів для вільної конкурентної боротьби, олігополізація та монополізація регіональних ринків	Позбавлення динаміки та зростання об'ємів інвестиційної діяльності; реалізація великих інвестиційних проєктів; зростання зайнятості та платоспроможності населення регіону; зростання бюджетних відрахувань	Зростання фінансово-економічної самодостатності територіальних громад; підвищення рівня зайнятості населення шляхом створення нових робочих місць; ревіталізація старопромислових районів; декомпозиція економічного простору регіону та формування нових точок економічного зростання	Зростання рівня інноваційності та креативності регіону; зростання конкурентного статусу територій та її інноваційно-виробничого потенціалу; уцілювання ділових зв'язків у регіоні; розвиток і зростання самоідентифікації бізнес-середовища регіону; активізація партнерських відносин між бізнесом і владою
Тип регулювання	Стримуюче	Превентивне	Протекційне	Стимулююче
Цілі регуляторного механізму	Недопущення формування чи розширеного розвитку інтеграційних структур, спрямованих на експансію та контроль над ринками сировини, збуту, готової продукції	Створення рамок умов прозорості та чесності ведення та інтеграції бізнесу; (угоди злиття капіталів, біржового поглинання, офшорного інвестування)	Створення режиму конкурентних переваг та інституційний супровід розвитку майданчиків ділової активності в стратегічно важливих для регіону місцях і заохочення бізнесу до локалізації ділової активності у них	Стимулювання та промоція інтеграційних взаємодій

Запропоновані в роботі складові системи інформаційно-інфраструктурного, організаційно-управлінського та фінансово-економічного забезпечення політики просторової організації бізнесу на основі визначених стратегічних напрямів, тактичних цілей, а також компетенцій і завдань регуляторних інституцій регіонального та національного рівня сприятимуть досягненню мети нової якості економічного зростання та збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів і територіальних громад на основі раціонального використання місцевих економічних ресурсів та конкурентних переваг просторової інтеграції.

ВИСНОВКИ

У дисертації поглиблено теоретико-методичні засади розвитку просторової інтеграції бізнесу та розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення регулювання просторової організації бізнесу на основі підвищення потенціалу інтеграції в забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону. Результати дослідження дають змогу зробити такі висновки:

1. Стійка тенденція до інтеграції як у межах національних господарських систем, так і в розрізі окремих господарюючих суб'єктів, проявляється у формі взаємопроникнення, ускладнення та взаємопідпорядкування господарських взаємозв'язків і процесів різних ланок і масштабів господарювання. Слід зазначити, що розвиток інтеграційних процесів обумовлюється насамперед посиленням конкурентної боротьби за ринки сировини, збуту, інформації. В умовах жорсткої конкуренції саме співпраця та інтеграція чи то матеріально-технічних, чи фінансово-економічних ресурсів, а також підприємницького капіталу окремих господарюючих суб'єктів у межах інтеграційного утворення створює вигідні конкурентні переваги для всіх його учасників. Таким чином, саме процеси просторової інтеграції бізнесу в сучасних умовах світогосподарського розвитку є локомотивами та детермінантами економічного поступу окремих регіонів, держав і світу загалом.

2. На основі врахування екосистемного характеру багатомірних внутрішніх зв'язків та інтеграційних взаємодій (просторово-часова зв'язність і масштаб інтеграції суб'єктів-учасників форм просторової організації у створенні доданої вартості (цінності), статус інституціоналізації інтеграційних взаємодій, дотримання норм і постулатів ділової етики і довіри) у межах форм просторової організації бізнесу здійснено тетралатеральне позиціонування висхідної траєкторії їх розвитку у форматі просторової матриці. Такий теоретико-методичний підхід обумовив можливість розгляду категорії просторової інтеграції бізнесу як процесу впорядкування та стану взаємодії підприємницьких структур та інституційних суб'єктів організації ділової активності, що інтегруються в якісно нову просторову екосистему більш високого рівня для досягнення взаємовигідних просторових ефектів.

3. Концептуальні підходи до інтегрального оцінювання потенціалу просторової інтеграції бізнесу регіонів послужили основою для оцінювання інтеграційних можливостей крізь призму потрійної спіралі інноваційного розвитку «бізнес-влада-наука» та наявних форм просторової організації бізнесу; виявлення структурних зрушень економіки та галузевої спеціалізації регіонів у країні; оцінювання потенціалу формування галузевих і міжгалузевих кластерів на регіональному та

внутрішньорегіональному рівнях. На основі дослідження обґрунтовано необхідність стимулювання розвитку наявних та активно формувати нові форми просторової організації бізнесу кластерного типу, що спеціалізуються у галузях і сферах комплексного використання територіальних конкурентних переваг, у т.ч. місцевої сировини, природних ресурсів, а також залучають значну частку працездатного населення.

4. Використаний методичний підхід до оцінювання впливу форм просторової інтеграції бізнесу на соціально-економічний розвиток регіону на основі кореляційно-регресійного моделювання дозволив виявити взаємозалежності між розвитком окремих складових інфраструктури ППБ (технопарки, індустріальні парки, кооперативи, асоціації, концерни й корпорації) та основними показниками соціально-економічного розвитку регіону (ВРП на одну особу, податкові надходження, обсяги капітальних інвестицій і прямих іноземних інвестицій, експорт товарів і послуг, частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, середньорічна кількість найманих працівників, середньомісячна номінальна заробітна плата й наявний дохід у розрахунку на одну особу). Це слугувало основою для розробки та прогнозування комплексу регуляторних заходів щодо використання потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіоні.

5. Доповнено інституційний інструментарій розбудови системи стимулювання процесів просторової інтеграції бізнесу шляхом розбудови інноваційно орієнтованої індустріальної економічної політики та підтримки процесів кластеризації підприємницького середовища, що передбачає пропозиції доопрацювання, систематизації та взаємоузгодження законодавчого підґрунтя щодо створення, функціонування кластерів, а також підключення потенціалу індустріальних парків до процесів нової індустріалізації для досягнення високих щаблів конкурентоздатності економіки на основі інноваційного розвитку проривних і переформатування старих секторів економіки на векторах четвертої промислової революції та принципах «Індустрії 4.0». Діяльність регіональних органів влади у напрямі просування кластерної моделі просторового розвитку має скеровуватись у русло оцінювання поточного регіонального кластерного потенціалу та запровадження механізмів стимулювання наявних кластерних форм. Під час розроблення конкретних програмних документів необхідно чітко виокремити перспективні для кластеризації види економічної діяльності в регіоні, а також визначити серед них ті, які потребують державної підтримки задля посилення конкурентних позицій на ринку.

6. Запропонований концептуальний підхід до регулювання просторової організації бізнесу полягає в узгодженні діяльності регуляторних органів, норм державної регіональної політики (у перспективі і національної просторової політики), спрямований на створення рамкових умов гармонізації взаємин суб'єктів бізнесу та держави за посередництвом форм, методів, важелів організаційно-управлінського, нормативно-правового й фінансово-економічного впливу адміністративних органів управління (державних, регіональних, місцевих) у сфері економічного розвитку для досягнення максимальних регіональних соціально-економічних ефектів від просторової організації (інтеграції) бізнесу. У цьому випадку регулювання (політика) просторової організації бізнесу розглядається як ієрархічна складова перспективної інтегральної концепції просторового розвитку України в межах державної

регіональної політики і має мати чітку прив'язку та узгодження з наявними регуляторними механізмами сфери містобудування, економічного та інноваційного розвитку, активізації підприємництва тощо.

7. Регулювання просторової організації бізнесу у короткостроковій перспективі має керуватись цілями забезпечення розвитку регіонів України шляхом мобілізації їхнього ендогенного потенціалу підприємництва, а у середньо- та довгостроковій перспективі необхідно здійснити рішучі дії щодо модернізації економіки на якісно нових моделях інноваційного розвитку та підключення національного бізнесу до світових потоків капіталу і технологій за посередництвом інтеграційних форм просторової організації бізнесу. Результативна діяльність форм просторової організації бізнесу синергетично відобразиться на соціально-економічному розвитку регіонів, а також сприятиме збереженню та примноженню людського та фінансового капіталу територій країни.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ **Статті у наукових фахових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз:**

1. Ткаченко О.О. Розвиток понятійно-термінологічного апарату дослідження процесів просторової інтеграції бізнесу. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. Львів. 2017. Вип. 4 (120). С.11-15 (Index Copernicus). (0,57 д.а.).

2. Ткаченко О.О., Кушнірецька О.В. Особливості просторової інтеграції бізнесу в умовах постіндустріального розвитку: побудова просторової матриці. *Економіка та суспільство*. 2017. №3. С.856-862 (Index Copernicus). URL: <http://economyandsociety.in.ua/journal-13/20-stati-13/1553-kushniretska-o-v-tkachenko-o-o>. (0,51 д.а.). *Особистий внесок: побудовано просторову матрицю позиціонування форм просторової організації бізнесу в системі координат інтеграційних взаємодій.*

3. Ткаченко О.О. Потенціал просторової інтеграції бізнесу в Україні: сутність, ефекти та чинники формування. *Моделювання регіональної економіки*. Івано-Франківськ. 2017. №1 (29). С.161-169 (0,5 д.а.).

4. Ткаченко О.О. Потенціал розвитку просторової інтеграції бізнесу в регіонах України: аналіз та оцінювання. *Регіональна економіка*. 2018. №1 (87). С.48-56 (Index Copernicus). (0,71 д.а.).

5. Ткаченко О.О. Методичні підходи до визначення потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіоні. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2018. Том 23. Випуск 1(66). С.83-87 (Index Copernicus). (0,63 д.а.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

6. Ткаченко О.О. Просторова інтеграція бізнесу в регіонах України крізь призму потрійної спіралі інноваційного розвитку. Формування ефективної моделі розвитку підприємства в умовах ринкової економіки : тези V Міжнародної науково-практ. конференції. Житомир, 2017. С.278-282. (0,22 д.а.).

7. Ткаченко О.О., Мельник М.І. Ефекти просторової інтеграції бізнесу. Економіка і культура України в світових глобалізаційних процесах: позиціонування і реалії: тези доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. С.178-181. (0,27 д.а.). *Особистий внесок: виділено групу*

синергетичних ефектів просторової інтеграції бізнесу.

8. Ткаченко О.О. Оцінювання потенціалу кластероутворення в регіоні: методичний аспект. Трансформаційні процеси в економіці України: глобальні та регіональні аспекти : матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. молодих учених, аспірантів та студентів, 24 лист. 2017 р. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», Інститут економіки і менеджменту НУ «Львівська політехніка», ННК «Економосвіта», 2017. С.331-334. (0,15 д.а.).

9. Ткаченко О.О. Потенціал просторової інтеграції бізнесу регіонів України в умовах глобалізаційних викликів. Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Харків : ХДУХТ, 2018. URL: <http://www.hduht.edu.ua/index.php/uk/nauka/conf/1635-conf-17-5-18>. (0,34 д.а.).

10. Ткаченко О.О. Інститути підтримки просторової інтеграції бізнесу: іноземний досвід. Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми комерціалізації науково-технічних розробок : тези доповідей VII Міжнар. наук.-практ. конф. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. С.124-126. (0,25 д.а.).

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

11. Територіальний розвиток і регіональна політика в Україні: Виклики та пріоритети сталого ендogenous зростання регіонів України в умовах сучасних реформ: наукова доповідь. НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Львів, 2018. 159 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). *Особистий внесок: проаналізовано роль міст-центрів економічної активності та просторової інтеграції у забезпеченні ендogenous розвитку регіонів. – С.37-47 (0,64 д.а.).*

12. Просторові форми організації бізнесу в Україні: тенденції, перспективи та механізми розвитку: наукова доповідь. НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор М.І. Мельник. – Львів, 2018. – 107 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). *Особистий внесок: оцінено економічний потенціал формування галузевих кластерів за регіонами України. – С.32-40 (0,53 д.а.); визначено інструменти державного сприяння та інститути підтримки розвитку просторових форм організації бізнесу. – С.73-84 (0,67 д.а.).*

13. Цілі сталого розвитку для України: регіональний вимір : аналітична доповідь. НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2018. 90 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). *Особистий внесок: проведено оцінювання регіонів України за індикаторами сталого розвитку міст і громад. – С.64-72 (0,51 д.а.).*

АНОТАЦІЯ

Ткаченко О. О. Потенціал просторової інтеграції бізнесу у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», Львів, 2018.

У дисертації поглиблено теоретико-методичні засади розвитку просторової інтеграції бізнесу та обґрунтовані практичні рекомендації щодо вдосконалення політики просторового розвитку на основі підвищення потенціалу інтеграції в забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону. Запропоновано концептуальний підхід до дослідження розвитку форм просторової організації бізнесу за допомогою побудови просторової матриці як інструменту тетралатерального їх позиціонування в системі координат інтеграційних взаємодій. Доповнено понятійно-термінологічний апарат дослідження процесів просторової організації бізнесу визначенням сутності, чинників та ефектів просторової інтеграції бізнесу. Розроблено методичні підходи до інтегрального оцінювання потенціалу просторової інтеграції бізнесу регіонів і проведене відповідне дослідження на рівні регіонів України. На основі кореляційно-регресійного моделювання оцінено вплив локалізації та розвитку форм просторової інтеграції бізнесу на соціально-економічний розвиток регіону. Проаналізовано передумови та потенційні можливості формування галузевих кластерів за регіонами України. Систематизовано зарубіжний досвід формування інституційного забезпечення розвитку форм просторової інтеграції бізнесу з позицій можливостей його застосування для України. Визначено основні напрями, заходи, організаційно-економічні та інституційні інструменти стимулювання просторової інтеграції бізнесу в регіонах України. Обґрунтовано стратегічні пріоритети формування політики просторової організації бізнесу в регіоні.

Ключові слова: інтеграція, просторова організація бізнесу, просторова інтеграція бізнесу регіону, форми просторової інтеграції бізнесу, потенціал просторової інтеграції бізнесу регіону, соціально-економічний розвиток регіону, інструменти стимулювання просторової інтеграції бізнесу, політика просторової організації бізнесу.

АННОТАЦИЯ

Ткаченко А.А. Потенциал пространственной интеграции бизнеса в обеспечении социально-экономического развития региона. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.05 – развитие производительных сил и региональная экономика. – ГУ «Институт региональных исследований имени М.И. Долишнего НАН Украины», Львов, 2018.

В диссертационной работе углубленно теоретико-методические основы развития пространственной интеграции бизнеса и обоснованы практические рекомендации по совершенствованию политики пространственного развития на основе повышения потенциала интеграции в обеспечении социально-экономического развития региона. Предложен концептуальный подход к исследованию развития форм пространственной организации бизнеса с помощью построения пространственной матрицы как инструмента тетралатерального их позиционирования в системе координат интеграционных взаимодействий. Дополнен терминологический аппарат исследования процессов пространственной организации бизнеса определением сущности, факторов и эффектов пространственной интеграции бизнеса. Разработаны методические подходы к интегральной оценке потенциала пространственной интеграции бизнеса регионов и приведено соответствующее исследование на уровне регионов Украины. На основе корреляционно-регрессионного моделирования оценено влияние локализации и развития форм пространственной интеграции бизнеса на

социально-экономическое развитие региона. Проанализированы предпосылки и потенциальные возможности формирования отраслевых кластеров по регионам Украины. Систематизирован зарубежный опыт формирования институционального обеспечения развития форм пространственной интеграции бизнеса с позиций возможности его применения для Украины. Определены ключевые направления, мероприятия, организационно-экономические и институциональные инструменты стимулирования пространственной интеграции бизнеса в регионах Украины. Обоснованы стратегические приоритеты формирования политики пространственной организации бизнеса в регионе.

Ключевые слова: интеграция, пространственная организация бизнеса, пространственная интеграция бизнеса региона, формы пространственной интеграции бизнеса, потенциал пространственной интеграции бизнеса региона, социально-экономическое развитие региона, инструменты стимулирования пространственной интеграции бизнеса, политика пространственной организации бизнеса.

SUMMARY

Tkachenko O.O. Potential of spatial business integration in ensuring of the social and economic development of a region. – Manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Economic Science, Speciality 08.00.05 – Development of Productive Forces and Regional Economy. – SI «Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine», Lviv, 2018.

In the dissertation, the theoretical and methodological principles of the development of spatial integration of business are deepened and the practical recommendations for the improvement of the spatial development policy on the basis of the integration's potential increasing in ensuring of the socio-economic development of region are substantiated.

Conceptual approach to the study of the development of forms of spatial business organization by constructing of a spatial matrix as an instrument of theirs tetralateral positioning in the integration interactions coordinate system is proposed, namely: the spatial-temporal connectivity and the integration's scale of the participants of spatial organization forms into creation of added value, the status of the institutionalization of integration interactions, the creation and observance of norms and postulates of business ethics and trust. Spatial-temporal connectivity is defined as a qualitative dimension of the combination of elements of added value's construction in the space and time at the relative level of participants' integration of the forms of spatial business integration in the system of interconnections and interactions.

Conceptual-terminological apparatus of the study of the processes of spatial organization of business by the definition of the essence, factors (globalizational and civilizational, informational and innovative, sociocultural, institutional and organizational, socio-economic) and effects (multiplicative, infrastructural, innovational and investment, production-financial, managerial-operational) of spatial integration of business is supplemented. The scientific approach to the definition of spatial integration of business is improved; it is considered as a ordering process and interacting state between business structures and institutional entities of business activity organization, integrated into a qualitatively new spatial ecosystem of a higher level for achievement of mutually beneficial spatial effects. This approach focuses attention on the ecosystem

nature of multidimensional internal relationships and interactions within forms of spatial business integration.

Methodical approaches to the integrated assessment of the potential of spatial business integration of the regions, based: on the assessment of integration opportunities through the prism of the triple spiral of innovation development «business-authority-science» and existing forms of spatial business organization; on the identifying of the structural changes in the economy and sectoral specialization of regions in country; on assessment of the potential for the formation of branch and intersectorial clusters at the regional and intraregional levels are developed. Appropriate research at the level of regions of Ukraine is conducted.

Influence of localization and development of forms of spatial business integration on the socio-economic development of region by the correlation-regression modeling is estimated. The preconditions and potential possibilities of forming of branch clusters in the regions of Ukraine are analyzed.

Foreign experience in forming of institutional support for the development of forms of spatial business integration from the point of view of the possibilities of its application in Ukraine is systematized. The key directions, measures, organizational, economic and institutional tools for stimulation of the spatial business integration in the regions of Ukraine are determined. In particular, the proposals for the finalization, systematization and co-ordination of the legislative basis for the creation, functioning of clusters and new industrialization processes support at the national and regional levels in Ukraine are substantiated.

The strategic priorities of the formation of spatial business organization policy in region are grounded. The policy, on the basis of harmonization of the regulatory bodies, the formal norms of the state regional policy and prospects for the national spatial policy development, is aimed at creating of framework conditions for the harmonization of the relations between business entities and the state through the forms, methods and levers (of organizational, managerial, regulatory, financial and economic influence) of administrative authorities (state, regional, local) in the field of economic development to achievement of maximum regional socio-economic effects from the spatial business integration.

Key words: integration, spatial business organization, spatial business integration of region, forms of spatial business integration, potential of spatial business integration of region, socio-economic development of region, stimulating tools of spatial business integration, spatial business organization policy.

Підписано до друку 02.11.2018 р. Формат 60x90/16.
Папір офсетний. Друк на різнографі. Умов. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим.

Друк: ПП "Арал"
м.Львів, вул. Козельницька, 4 Тел: (050) 371-62-80